

PRAWO W SIECIACH SPOŁECZNYCH PÓŻNOANTYCZNEJ AFRODITO

Czy małe wspólnoty miały wpływ na prawo? Do jakiego stopnia poszczególni aktorzy sieci społecznych wpływali na proces prawotwórczy? W jaki sposób i do jakiego stopnia kształtowali praktykę prawną?

W dzisiejszym wyobrażeniu o mechanizmach tworzenia prawa dominuje obraz abstrakcyjnego prawodawcy, który tworzy prawo w oparciu o kalkulację potrzeb społeczeństwa i państwa. W tym modelu rola obywateli i instytucji ogranicza się w dużej mierze do posłuszeństwa wobec nadanych zasad. Instytucje prawne są przez prawodawcę stanowione, a praktyka je tylko stosuje. Nie jest to jednak wyłączny model tworzenia prawa. Możliwy jest również inny, oparty na procesie odwrotnym, który zakłada znacznie bardziej aktywną rolę członków społeczeństwa w procesach prawotwórczych. Procesy te rozpoczynają na ogół pojedyncze wydarzenia wewnątrz istniejących struktur społecznych, np. wymiana, umowa, akt przemocy czy przymusu, który może stać się powszechną praktyką czy zachowaniem stosowanym rutynowo przez członków społeczeństwa, by na koniec przejść do rangi zwyczaju bądź nawet prawa zwyczajowego. W końcu niektóre zwyczaje zostają włączone do prawa stanowionego. W tym modelu społeczeństwo ma większy wpływ na treść prawa; trudno zakładać wyłączność tego modelu w danym systemie prawnym, a najwyżej paralelność z modelem odgórnym.

Model ten nie jest prosty do badania na wciąż działających systemach prawnych ze względu na ich dynamiczny charakter. Doskonałym narzędziem poznania go są natomiast studia prawnohistoryczne prowadzone na społeczeństwach, które pozostawiły dosyć kompletny bądź przynajmniej reprezentatywny zespół źródeł praktyki prawnej (np. umów, testamentów, akt sądowych, decyzji urzędników) z jednej strony, a z drugiej pełny albo duży zestaw źródeł prawa. Systemy prawne minionych epok są doskonałym materiałem do badań nad mechanizmami prawotwórczymi, ponieważ się nie zmieniają. Z kolei poprzez zastosowanie metod komparatystycznych mogą wносить pożyteczne informacje do teorii prawa.

Projekt ten jest efektem badań nad późnoantyczną praktyką prawną, która wskazuje na istnienie w tym okresie oddolnego modelu prawotwórczego. Powstałe w tym samym czasie dokumenty zawierające te same rodzaje czynności prawnych, np. testament, różnią się między sobą w sposób znaczący w zależności od tego, gdzie powstały. Różnice te są tym bardziej zastanawiające, gdy porówna się je z dokumentami praktyki prawnej z trzech pierwszych stuleci imperium. Ta późnoantyczna różnorodność jest związana z mniejszą ingerencją administracji centralnej w sprawy lokalne z jednej strony, a z drugiej z wciąż rosnącym znaczeniem miejscowych elit, tak świeckich jak i kleru. Taka sytuacja musiała stwarzać spory zakres niezależności praktyki prawnej od norm prawa stanowionego w Konstantynopolu.

Dzięki połączeniu metod papirologii, historii i teorii prawa oraz analiz sieciowych będzie możliwe wyłonić najważniejsze rodzaje czynności prawnych w późnoantycznej Afroditie i połączyć je ze strukturą społeczną miejsca; ustalić do jakiego stopnia wspólnoty lokalne faktycznie tworzyły prawo przestrzegane na poziomie lokalnym; a w końcu odpowiedzieć na pytanie, czy tak wypracowane rozwiązanie miały szansę trafić do prawa stanowionego.